



▲ Jižní část rašeliniště s převahou suchopýru úzkolistého, červenec 2013.
Foto Přemysl Tájek.



Divočina za humny V Rašeliniště V borkách – oživení v půli cesty

Vladimír Melichar, Pila u Karlových Varů

Další skupinou přírodovědně zajímavých stano-
višť výrazně ovlivněných činností člověka jsou
odtěžená rašeliniště. Čtvrtohorní sedimenty v po-
době rašelin a slatin se těžily v Krušných horách,
ve Slavkovském lese a u Františkových Lázní.
V minulosti byla rašelina využívána především
jako méně kvalitní palivo. První zaznamenané
poškození krušnohorských lesů bylo způsobeno
právě všeobecně rozšířeným spalováním rašeliny.
Též se těžila jako zdroj popela k výrobě potaše
– základní suroviny pro sklářství nebo sloužila
k výrobě „dřevěného“ uhlí. V okolí Františkových
Lázní byla v 19. století zahájena rozsáhlá těžba
slatiny pro lázeňské účely. Těžbou slatiny byl
vytvořen současný reliéf NPR Soos a obnažen
známý křemelinový štít. Plošná povrchová těž-
ba rašeliny probíhala donedávna na dvou locali-
tách na Perninském (= Abertamském) rašeliništi
a na rašeliništi V borkách u Krásna.

Historie těžby rašeliniště

Rašeliniště V borkách leží 1,3 km západně
od Krásna ve Slavkovském lese. Rozkládá se
na ploše 76 ha v mělké pánvi na úpatí Špičáku
(825 m) v nadmořské výšce 768–781 m. Hlavním

zdrojem vody jsou prameny vyvěrající na kontaktu
žulového a rulového podloží. Poměrně malé infil-
trační území zahrnuje přilehlé svahy Špičáku, Šibe-
níku a Komářího vrchu.

Počátek ukládání humolitu na lokalitě byl na zá-
kladě pylové analýzy datován do počátku boreálu,
možná až do preboreálu. Stáří rašeliniště 8 000–10
000 let je tedy obdobné jako u většiny velkých ra-
šelinišť Českého masivu. Maximální mocnosti (až
7,3 m) rašeliniště dosahovalo ve střední části. Nej-
spodnější vrstvu tvoří rákosová, ostrčíková a blat-
nicová slatina, dokládající minerotrofní počátky
vývoje rašeliniště. Rašelíniková a suchopýrová
rašelina tvoří přes 80 % profilu a ukazuje na po-
stupný rozvoj vrchovištní vegetace. V poslední fázi
přirozeného vývoje rašeliniště významnou příměs
tvoří i zbytky dřevin, zejména borovice blatky.

Přirozený vývoj rašeliniště byl narušen až po tr-
valém osídlení zdejší krajiny. V okolních leších
se začalo hospodařit a režim podzemní vody byl
ovlivněn rudnými doly (Krásno, Město Litrbachy).
Z map III. vojenského mapování je zřejmé, že ra-
šeliniště bylo na více místech povrchově těženo.
Známky historické těžby jsou zřejmé i na starších
leteckých snímcích. Rašelina se tehdy dobývala

odkrajováním kvádrů (borek), které se využívaly k otopu. Před spálením bylo nutné borky vysušit. Borkování tak dalo nejspíše název celému rašeliništi.

V letech 1955–1959 byl proveden průzkum rašeliniště s cílem zjistit využitelnost ložiska pro průmyslovou těžbu. Vegetace byla charakterizována jako málo zajímavá, přestože zde autoři průzkumu uvádí výskyt druhů tak vzácných jako je ostrice mokřadní (*Carex limosa*). Ta již nikde jinde ve Slavkovském lese zjištěna nebyla. Fyzikální vlastnosti rašeliny byly z balneologického hlediska vyhodnoceny jako výborné. V roce 1962 bylo proto rašeliniště vyhlášeno přírodním léčivým zdrojem k ochraně léčivých peloidů. Z historických fotografií je zřejmý tehdejší charakter vegetace. Jednalo se o rozsáhlé otevřené rašeliniště s členitým mikroreliéfem s množstvím zaplavovaných sníženin. V terestrické vegetaci dominoval suchopýr pochvatý a keřičky (vřes, brusnice, vložyně, šicha černá, kyhanka sivolistá). Zastoupení dřevin (smrku, břízy a borovice blatky) bylo minimální, což mohl být jak přirozený stav tak následek dřívější těžby rašeliny. Kvalitu tehdejších biotopů dokládají záznamy ze 40. let 20. století o výskytu obligátně vrchovištních druhů vážek – lesklice severské (*Somatochlora arctica*) a lesklice horské (*Somatochlora alpestris*).

Přestože byla v roce 1974 vyhlášena chráněná krajinná oblast Slavkovský les, otevření ložiska k průmyslové těžbě rašeliny se nepodařilo zabránit. V roce 1980 bylo celé rašeliniště odvodněno centrálním i obvodovými příkopy, byla odhrnuta svrchní vrstva s vegetací a započalo se s plošným odfrézováváním rašeliny. Pouze v severovýchodním cípu byla ponechána přibližně na 0,5 ha „studijní“ plocha s původním rostlinstvem. Vytěžená rašelina byla zpracovávána v přilehlém objektu a v rozporu s ochranou ložiska jako léčivé suroviny byla využívána i k zemědělským účelům.

Plošné otevření ložiska vedlo nejen k destrukci vegetace a zastavení růstu rašeliny, ale i mineralizaci svrchních vrstev rašeliny a jejich znehodnocení pro balneologické využití. Ložisko bylo v ploše přiléhající ke zpracovatelskému objektu vytěženo až na minerální podloží. Území jižně od centrálního příkopu bylo odtěženo o 2–3 m oproti původnímu stavu. Nejméně dotčena byla severní část, kde byl pouze odstraněn vegetační pokryv.



- ▲ Jedna z nově vyhloubených mělkých tůň ve tvaru přirozeného rašelinného jezírka. Foto Vladimír Melichar.
- ▲ Jihozápadní část rašeliniště zarůstající vřesem, srpen 2007. Foto Přemysl Tájek.

Nástup divočiny

Exploataci ložiska se podařilo zastavit až koncem 90. let minulého století. Hlavním argumentem kromě ochrany přírody byla i ochrana (a pozdější využitelnost) léčivých peloidů. Okamžitou revitalizací území ale znemožnil postoj tehdejších zástupců města Loket, které pozemky s rašeliništěm restituovalo. Hledání shody ohledně budoucnosti rašeliniště bylo obtížné, jednání trvala až do roku 2008. Mezitím bylo na základě mapování vegetace celé území zařazeno do soustavy Natura 2000 jako evropsky významná lokalita k ochraně biotopu degradovaných vrchovišť a obvodových podmačených lesů.

Schopnost spontánní regenerace vrchovištních společenstev se projevila uchycením nejodolnějších druhů již v prvních letech po ukončení těžby. Klíčovou úlohu při osidlování holé rašeliny sehrávají suchopýr pochvatý, suchopýr úzkolistý a vřes obecný. Nehostinný substrát se silně přehřívá



▲ Přehrazený hlavní odvodňovací příkop, říjen 2010.

► Jeden z vedlejších odvodňovacích příkopů, jehož zahrazením vzniklo rašelinné jezírko, říjen 2010.
Obě fotografie Přemysl Tájek.

a rychle vysychá, uchycování semenáčků je proto jen málo úspěšné. První rostliny vyrůstají na vodou ochlazovaných místech podél příkopů nebo v depresích, méně odolné druhy využívají stínu již uchycených rostlin. Tento poznatek byl využit při realizaci I. etapy revitalizace lokality. Jako cílový parametr byl stanoven požadavek na zvýšení hladiny vody na přirozenou úroveň co nejbližší k povrchu rašeliny. Kromě zaslepení odvodňovacích příkopů revitalizace zahrnovala také vyhloubení mělkých tůň napodobujících biotop původních rašelinných jezírek.

Opatření byla po dohodě s vlastníkem směřována do těžbou nejméně znehodnocené severní části lokality. V jižní části rašeliníště totiž bude umožněna drobná těžba léčivého peloidu hloubením – tzv. mokrou cestou a to výhradně pro balneologické účely. Množství vytěženého peloidu bude omezeno na trvale udržitelnou úroveň. Spolu s případnou těžbou by měla být zahájena II. etapa revitalizace spočívající v likvidaci zbylých odvodňovacích příkopů, v podpoře sukcese přirozené vegetace a v částečném zpřístupnění území. Současný stav lokality je totiž pro vnímavého pozorovatele velmi atraktivní. Doslova za pochodu lze sledovat opětovnou sukcesi rašeliníštních rostlin na zvodnělém stanovišti. Hlavní zdroje diaspor pocházejí z těžbou nezasažené „studijní“ plochy. Na více míst se odsud rozšířily vzácnější rostliny jako rosnatka okrouhlolistá, klikva bahenní nebo šicha černá. K pomaleji se šířícím druhům patří kyhanka sivolistá. Postupně se rozrůstají koberce odolnějších druhů rašeliníků

– rašeliníku křivolistého (*Sphagnum fallax*) a rašeliníku prostředního (*S. magellanicum*) a také dřeviny – borovice blatka (*Pinus rotundata*), bříza pýřitá (*Betula pubescens* agg.) a bříza bělokorá. Zastoupení nežádoucích rudérálních druhů je oproti jiným odtěženým lokalitám např. v jižních Čechách minimální. Drobné vodní plochy jsou lovištěm vzácnějších druhů vážek, jakými jsou šídlo sitinové (*Aeshna juncea*) nebo vážka čárkovaná (*Leucorrhinia dubia*). Nad porosty vlohyní a suchopýrů poletují žlutásek borůvkový (*Colias palaeno*) a perleťovec severní (*Boloria aquilonaris*), kteří jsou jinde čím dál vzácnější. Na lokalitě můžeme potkat i další zajímavé druhy živočichů – svižníky (*Cicindela* sp.), ještěrku živorodou nebo zmiji obecnou.

Rašeliníště V borkách u Krásna tedy začíná opět žít. Plnohodnotná obnova rašelinotvorných procesů ale bude ještě nějaký čas trvat, stejně jako sladění místních ekonomických a veřejných zájmů.

Literatura:

- Dohnal Z. et Mejstřík V. (1963): Das Moor Krásno im Slavkovský les (Kaiserwald). – Preslia, Praha, 35: 199–209.
Schöttner A. (1952): Über ein weiteres Vorkommen von *Somatochlora alpestris* und *S. arctica*. Entomol. Zeitschr. 62 107–112.